

РИЖУК

Сергій Миколайович,

д-р с.-г. наук, старш. наук. співроб.,
заслужений працівник сіл. госп-ва України,
член-кореспондент УААН,
народний депутат України (м. Київ)

КІРПАЛЬ

Зінаїда Петрівна,

канд. екон. наук, с.н.с.,
провідний науковий співробітник
сектору наукознавства ДНСГБ УААН
України (м. Київ)

ІСТОРІЯ АГРАРНОЇ НАУКИ В НАУКОВИХ УСТАНОВАХ ТА ОРГАНІЗАЦІЯХ УКРАЇНИ

На основі аналізу архівних документів (положень, статутів, протоколів засідань, матеріалів пленумів, нарад тощо) і періодичної літератури висвітлюються історичні етапи розвитку аграрної науки.

На основе анализа архивных документов (положений, уставов, протоколов заседаний, материалов пленумов, совещаний) и периодической литературы освещают исторические этапы развития аграрной науки.

On the basis of analysis of the archived documents (positions, regulations, protocols of meetings, materials of plenums, conferences and others like that) and periodic literature lights up the historical stages of development of agrarian science.

Соціально-економічні та політичні зміни, які відбувалися в Україні, впливали на розвиток й організацію управління аграрною наукою. Аналіз аграрної політики в державі за досліджуваний період свідчить, що сільське господарство пережило багато потрясінь, які стосувалися його організації та соціально-економічних процесів на селі. Деякі автори упереджено трактують ряд питань, пов'язаних зі змінами в сільському господарстві. Ряд істориків й економістів висвітлюють перетворення в цій галузі як низку лише помилок і невдач. Аналіз історії управління сільськогосподарською наукою доводить, що поряд із конструктивними рішеннями спостерігалися певні істотні недоліки, а інколи й перегини. Економіка Радянського Союзу була плановою, а керівництво народногосподарським комплексом – максимально централізованим, тому поступово складалось і централізоване управління сільськогосподарською наукою (схема 1).

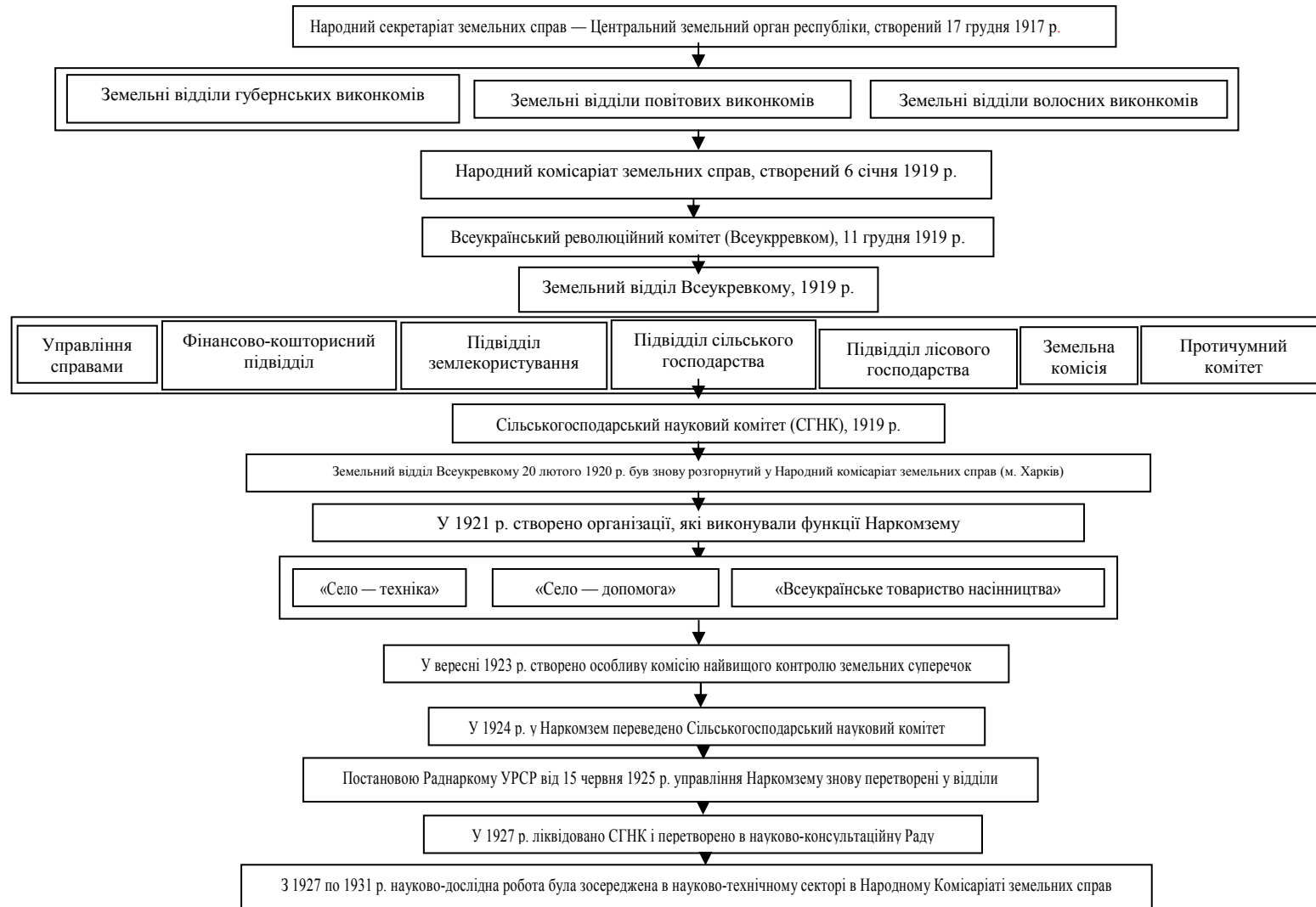

Схема 1. Історичні етапи розвитку та управління аграрною наукою (1917-1931 рр.)

Вивчення архівних матеріалів і джерельних фондів провідних бібліотек України дало підстави відмітити чотири умовні історичні етапи розвитку, організації й управління аграрною наукою в Україні по роках: (1917–1931), (1931–1935), (1940–1960), (1956–1990) [1].

Багаторічні архівні пошуки у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України документів щодо організаційних засад існування галузевої науки у малодосліджені 20–30-ті роки минулого століття виявили, що протягом 1927-1930 років координацію діяльності науково-дослідної мережі при Народному комісаріаті земельних справ УСРР здійснювала практично забута сьогодні інституція у вигляді Науково-Консультаційної Ради, на чолі з академіком ВУАН О.Г. Шліхтером. Саме на цей період припадає створення переважної кількості науково-дослідних інститутів, які відігравали велику роль в умовах державного планування й успішно функціонують в системі Української академії аграрних наук донині.

Після ліквідації Сільськогосподарського наукового комітету України стала Науково-Консультаційна Рада (НКРада) при НКЗС УСРР [2].

До складу Ради входили наукові працівники різних галузей сільського господарства, яких запрошував Наркомзем, зокрема з питань економіки, метеорології, ґрунтознавства, сільськогосподарської ботаніки, захисту рослин, зоотехнії, ветеринарії, сільськогосподарського машинознавства, рільництва, садівництва, лісівництва, меліорації, хімізації, землевпорядкування, наукових питань громадських організацій та розв'язання організаційних проблем НКРади. Затверджений Наркомземом склад Ради поповнювався надалі новими науковими працівниками за згодою НКЗС.

До першого складу Ради були запрошені всесвітньо відомі вчені: М.І. Вавилов, О.В. Палладін, Є.В. Опоків, В.Л. Симиренко, О.А. Яната, А.А. Сапегін та інші.

Напрямки роботи Науково-Консультаційної Ради НКЗС УСРР у 1928 році була такою (рис. 1) [3].

При НКРаді також функціонувало Рецензійне Бюро, що давало всебічну

оцінку популярної сільськогосподарської літератури (рукописів, друкованих праць, наочного приладдя, діапозитивів, плакатів, моделей, кінофільмів і т. ін.).

Ошибка!

Рис. 1. Напрями роботи Науково-Консультаційної Ради при НКЗС у 1928 році

При Рецензійному Бюро працювали постійні відповідальні рецензенти – фахівці, затверджені Бюро НКРади. На засіданнях розглядалися матеріали за наявності фахової рецензії щодо них: наукової обґрунтованості, ідеологічного змісту, практичної придатності (з урахуванням районної спеціалізації УСРР), наочного приладдя, технічної, конструктивної та монтажної характеристики й установлених стандартів, форм і розмірів. У разі розходження думки членів Бюро матеріал передавали на повторну рецензію. За наявності окремої думки одного з членів Рецензійного Бюро це питання розглядали на Бюро НКРади.

Видавництва та видавничі майстри наочного приладдя одержували право на друк лише за спеціальним дозволом, який підписував голова Рецензійного Бюро або його заступник.

Основне завдання НКРади полягало в тому, щоб узгоджувати й поєднувати досягнення сільськогосподарської науки з практичною роботою Народного Комісаріату Земельних Справ шляхом надання наукових консультацій. Свою роботу НКРада здійснювала через проведення сесій, що скликалися періодично за пропозицією НКЗС або за рішенням Бюро Ради, в останньому випадку потрібна була згода Народного Комісара Земельних Справ УСРР. Програму роботи сесій також затверджував Наркомзем.

У досліджуваній період основною стратегією розвитку сільського господарства було забезпечення організації великого сільськогосподарського виробництва на новій технічній базі. Технічна реконструкція сільського господарства передбачала вдосконалення засобів виробництва та підвищення продуктивності праці (заміна кінно-тяглової сили на механічну, запровадження нових складних сільськогосподарських машин, широке застосування добрив, висів сортового насіння). Тільки правильне й раціональне поєднання обох напрямів могло забезпечити підвищення ефективності галузі.

Ґрунтовне вирішення існуючих проблем подальшого розвитку сільського господарства та галузевої науки потребувало створення нових науково-дослідних інституцій. Здійснюючи екскурс в історію, слід зазначити, що до кінця 20-х років минулого століття наукова робота зосереджувалася переважно на кафедрах при сільськогосподарських вищих школах Народного Комісаріату Освіти, але здійснювалася вона без належного методичного керівництва, що завдавало великих труднощів і зрештою навіть шкоди у зв'язку з розпорощенням фінансів та труднощами в організації й координуванні наукових досліджень та їх практичному впровадженню. Слід підкреслити, що саме тоді, в період роботи НКРади, була створена більшість сучасних галузевих науково-дослідних інститутів. Так, у 1928–1930 рр. за її безпосередньої участі розпочали діяльність Інститути ґрунтознавства, угноєнь, застосовної ботаніки,

селекції та генетики, сільськогосподарської економіки та організації господарства, механізації сільського господарства. Тривала робота щодо організації науково-дослідного Інституту зоотехнії. Було надано поштовх для створення інших науково-дослідних установ. Таким чином вирішувалися питання систематичного, планового вивчення відповідних галузей сільського господарства, методологічного керівництва всією науково-дослідною роботою, у тому числі тією, яка проводилася поза межами цих інститутів.

Для кожного з інститутів були сформовані свої завдання [4].

За період діяльності Українська академія аграрних наук провела трансформацію наукових установ і здійснювала комплексне наукове забезпечення агропромислового виробництва та розвиток пріоритетних напрямів аграрної науки. Одночасно Академія продовжувала удосконалювати систему наукової діяльності з урахуванням потреб агропромислового виробництва в нових високоефективних інноваціях.

Вивчення історії аграрної науки й управління нею сприятиме подальшому розвитку науки як суттєвого чинника піднесення економіки України.

Список використаної літератури

1. *Науковий потенціал Української академії аграрних наук* : монографія / В. А. Вергунов, З. П. Кірпиць, В. О. Круть та ін. ; за наук. ред. М. В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2005. – 175 с.
2. *Утворення Науково-Консультаційної Ради* // Вісн. с.-г. науки та досвід. справи. – 1928. – № 2. – С. 135.
3. *Черниш О. О.* Історія започаткування, розвитку й діяльності Науково-Консультаційної Ради (1927–1931 рр.) при Наркомземі УСРР / О. О. Черниш, З. П. Кірпиць, А. С. Білоцерківська // *Національна сільськогосподарська бібліографія як складова програми інформатизації аграрної галузі України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. , м. Київ, 2009 р. – С. 218–222.
4. *За поглиблення сільськогосподарської науки* // Вісн. с.-г. науки та досвід. справи. – 1928. – Т. 5, № 4. – С. 3–5.